

KONFERENCIJA, SKIRTA GEGUŽĖS 3 D. KONSTITUCIJOS 200 METŲ JUBILIEJUI PAŽYMĖTI

1991 m. gegužės 3 d. MA Istorijos institute įvyko mokslinė konferencija, skirta Lietuvos ir Lenkijos valstybės konstitucijos 200 metų jubiliejui. Gausus istorikų ir istorijos mėgėjų būrys bylojo apie dideli susidomėjimą šia nepakankamai aiškiai lietuviškojoje historiografijoje aptarta problema.

Ist.m.dr. L. Mulevičius įžanginiu žodžiu pradėjo konferencija ir pakvietė visus dalyvius aktyviai bei vaisingai dalyvauti jos darbe.

Po to ist.m.dr. M. Jučas perskaitė pranešimą "Žūstančios respublikos testamentas" ir atkreipė dėmesį į tuos Lietuvos atstovus, kurie padėjo rengti konstitucijos projektą. Jis pabrėžė, jog projekto autoriai atsižvelgė į JAV ir Prancūzijos konstitucinius dokumentus, apšvelgė Gegužės 3 d. konstitucijos turinį.

Po jo kalbėjęs ist.m.dr. A. Tyla savo pranešime "Vilniaus – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinės – funkcionavimas po Liublino unijos" aptarė Vilniaus kaip pagrindinio Lietuvos miesto problemą, sutelkdamas dėmesį į miesto struktūrų funkcionavimą XVII a. ir siedamas tai su Lietuvos valstybingumo problema.

Salėje tvyrojusią akademinę nuotaiką išskleidė akad. J. Jurginis, spalvingais istoriniais ekskursais pasinerdamas į nūdienos politinę situaciją. Savo pagrindiniame pranešime "Gyventojų politinės teisės Prancūzijos ir Lenkijos konstitucijose" autorius pabrėžė 1789 m. priimtos Žmogaus ir piliečių teisių deklaracijos reikšmę, rengiant 1791 m. Prancūzijos konstituciją, aptarė pagrindinius tos konstitucijos straipsnius, išryškino Didžiosios prancūzų revoliucijos poveikį kitoms Europos tautoms, ypač Lietuvos ir Lenkijos valstybei, tačiau nurodė, jog Lenkijos konstitucija, neparemta Žmogaus ir piliečių teisių deklaracija, nebuvo įgyvendinta.

Po to žodį perėmė garbingi Universiteto atstovai. Pirmas iš jų ist.m.k. A. Kasperavičius pranešime "1791 m. Lenkijos–Lietuvos valstybės ir Prancūzijos konstitucijų lyginamoji analizė" pateikė ir išanalizavo abiejų konstitucijų tekstus, atskleidė neabejotiną švietimo epochos idėjų įtaką Gegužės 3 d. konstitucijai, pabrėždamas Š. Monteskjė pasiūlytą valdžios paskirstymo principą. Pranešėjas atkreipė dėmesį į tai, jog Gegužės 3 d. konstitucija vis tiksliai paliko luominį suskirstymą ir valstybinę religiją.

Po šio pranešimo buvo paskelbta pertrauka, kurios metu tvanki salė smarkiai ištuštėjo, tačiau į antrąją konferencijos dalį susirinkę ištikimiausi Klėjos gerbėjai turėjo malonią progą išklausti kito Universiteto atstovo A. Vyšniausko pranešimą "Marksas ir Engelsas apie Lenkijos nepriklausomybę (tarybinių koncepcijų kritika)". Autorius atkreipė

dėmesį į tai, jog negatyvi pažiūra į feodalizmą, susiformavusi XVIII a. pabaigoje, buvo būdinga XIX a. politiniam mąstymui. Pranešėjas pabrėžė, jog sovietinė istoriografija, aptardama marksizmo klasikų poziciją Lenkijos nepriklausomybės atžvilgiu, rėmėsi J. Stalino ir V. Lenino interpretacijomis, kurios buvo neobjektyvios.

Dar vienas atstovas iš Universiteto — E. Raila savo pranešime "Lietuvos bajorų požiūris į Ketverių metų seimo reformas", remdamasis seimelių instrukcijomis, atskleidė "drungną" Lietuvos bajorų poziciją būsimumų reformų atžvilgiu ir didžiulį norą išsaugoti status quo.

Paskutiniuosius pranešimus padarė konferencijos šeimininkai: Z. Kiaupa pranešime "Žemaitijos miestų sąjūdis 1791–1792 m.: chronologija ir mastas" išskyrė du miestų sąjūdžio etapus: 1. 1789–1791 m. — seimo darbo stebėjimas ir 2. 1791 m. liepa — rugpjūtis iki 1792 m. — savivaldų kūrimas. Pranešėjas pabrėžė aktyvų bajorų dalyvavimą miestų sąjūdyje.

E. Rimša savo pranešime "1791–1792 m. Lietuvos miestų herbai" aptarė to meto miestų heraldikos raidą, pabrėžė tai, jog dauguma herbų buvo sukurta ne Varšuvoje, o pačiuose miestuose. Pranešėjas išskyrė 7 herbų simbolikos grupes: religinę, karinę, gyvūnijos, valdovo arba valstybės, bajorišką, architektūrinę ir vietinių verslų.

Oficialųjį konferencijos darbą baigė ist.m.dr. L. Mulevičius. Pranešime "Lietuvos valstiečių vaidmuo valstybėje XVIII a. pab. — XIX a. pradžioje" autorius apžvelgė tuos visuomeninius procesus, kurie parodo valstiečių tapumą piliečiais.

Po šio paskutiniojo pranešimo, smagiai garuojant puodeliuose kavai, vyko diskusijos.

Eligijus Raila